
KÉRDÉSEK ÉS VÁLASZOK

POLITIKAI GYAKORLATUNK VÁLASZÚTJAIN

TORMA DÉNES

1. TUDATOSODÁS VAGY TUDATFORMÁLÁS

A kongresszus előtti tevékenységgel kapcsolatos ülésezések egyikén felmerült az a gondolat, hogy most, az új termelési viszonyok létrejöttével, amikor közösségünk olyan társadalmi-gazdasági alapokra tett szert, amelyek — lévén, hogy megszabadultak az államgépezet perdöntő gyámkodásától — a továbbiakban, mint egész, a saját törvényszerűségeik logikájával fognak hatni, és amikor a teljes társadalmi újratermeléssel mindinkább a munkásosztály rendelkezik, amely ilyen minőségében szükségyszerűen ráébred szerepének meg helyzetének tudatára, hogy tehát ilyen körülmények között kell-e továbbra is „kívülről adagolni” a proletariátus osztálytudatát.

Indoklásul, a többi között, elhangzott, hogy az új termelési viszonyok fordulópontot jelentenek a munkásosztály történelmi szerepének valóra-váltásában, mely szerep még a proletariátus „embertelen életkörülményei” kegyetlen korszakából származik; hogy az új termelési viszonyok gyökeresen szakítanak a bérmunkaviszonyból eredő helyzettel, amely e tudat kibontakozásának legfőbb gátló, torzító tényezője; hogy az új termelési viszonyok egyesítik a testi és szellemi munka funkcióját a munkás személyében, és így őt a tudomány és általában a világ tudományos megismerésének hordozójává teszik, következőképpen megszűnik a „polgári értelmiség”, ahonnan egyébként a tudományos szocializmus megalkotói is származnak, mely szocializmust, éppen tudományossága miatt, a munkásosztálynak még csak ezután kellett volna „magáévá tenni”, azaz „kívülről” elplántálni tudatában. A munkásosztály csak így ébred tudatára nemcsak pillanatnyi és részérdekeinek, hanem közös történelmi érdekeinek is, és csak ezáltal lesz „önmagában való” osztályból „önmaga számára való” osztállyá. S a proletariátus új típusú társadalmi lényének, amely a világ tudományos megismerésének hordozója is immár, ezért kellene tehát fordulatot hoznia a saját társadalmi tudata formálásának módjában is.

Igy érkezünk el ismét ahhoz a réges-régi kérdéshez: a tudatosság meg az ösztönösség viszonyának kérdéséhez a munkásmozgalomban. Sokan megpróbálták felelni rá, s ez gyakran kenyértörésre vitte a dolgot a mozgalomban. Legutóbb, már az újabb időkben, a liberalista-technokraták lépett fel olyan tézisekkel, hogy be kell érniük a dolgozók önkendezésével, szabad folyást kell adni a társadalom fejlődésének, azzal a követeléssel pedig, hogy a munkásosztály élcapatának szervezete tartózkodjon a „beavatkozástól”, tulajdonképpen tagadta annak vezető szerepét. S amint megpróbálták megnyirbálni és „kiiktatni” ezt a vezető szerepet, a szocialista vívmányok mindinkább romlásnak indultak, és gombamódra elszaporodtak a már meghaladott viszonyok elemei. Ez volt a gyakorlat, a társadalmi realitás válasza.

Túlságosan nagy a kísértés ahhoz, hogy most egyszerűen azt mondjuk: a párt vezető szerepével kapcsolatos kérdésre a mai, reális társadalmi helyzet adta meg a választ, tehát egyaránt vonatkozik minden ilyen és hasonló kérdésre, függetlenül attól, milyen alaptételből indul ki, illetéknéppen arra a kérdésre is, amely a kongresszus előtti tevékenységünk során mintegy mellékesen merült fel. Ám, ha egy kérdés, különböző alakban és különféle kiindulópontokból, történelmileg oly gyakran fordul elő, akkor meg kell világítani legalább az összefüggéseit azoknak a viszonylatoknak, amelyekre a kérdés ekkor vagy akkor vonatkozik.

Emlékezzünk csak arra, milyen egyértelműen válaszolt például Karl Kautsky a kérdésre, amelyet különben általános érvényű törvényszerűségnek tekintett. A kommunisták túlnyomó többsége, így Lenin is, lényegében egyetértett vele. „A szocializmus mint tan — írta Kautsky — persze úppógy a mai gazdasági viszonyokban gyökerezik, mint a proletariátus osztályharca, éppen úgy, mint ez utóbbi, a tömegeknek a kapitalizmus által előidézett szegénysége és nyomora elleni harcból ered; de a szocializmus és a proletariátus osztályharca egymás mellett, nem egymásból és más-más feltételek alapján jönnek létre. A modern szocialista tudat csak mély tudományos belátás alapján keletkezhetik... A szocialista tudat tehát olyasvalami, amit a proletariátus osztályharcába kívülről vittek be (von aussen Hineingetragen), nem pedig olyasvalami, ami abból ösztönösen (urwüchsig) kinőtt. Ennek megfelelően... a szociáldemokrácia feladataihoz tartozik, hogy a proletariátusba helyzetének és feladatának tudatát belevigye... Erre nem volna szükség, ha ez a tudat az osztályharcból magától létrejönne.”

Magától értetődik, az osztálytudatnak ez a „bevívése” nem megfelelő fogalom már csak azért sem, mert népművelő színezte van, és mert az osztályt passzivitásra kárhóztatja. A hagyomány kedvéért mégis használatos. (Semlegesebb jellege miatt közhasználatú még „a tudat terjesztése” kifejezés is.) Ügyszintén, ha az avantgarde „plántálja” is el a tudatot az osztályba, azt akkor sem „kivülről” viszik be, mert hiszen az

élsapat is az osztály része, hacsak nem uralkodnak teljesen torz viszonyok. Az élsapatnak azonban, mint látni fogjuk, még sincs egészen autochton helye „belül”, ezért van az, hogy feltételesen ez a fogalom is használatos.

Századunk elején Rosa Luxemburg, a szervezeti kérdéstről Leninnel folytatott vitájában, a Kautskyéval homlokegyenest ellenkező választ adott. Ő egyszerűen megszállottja volt annak a nézetnek, hogy a szervezett öntudatos erők szerepének bolszevista felfogása megfosztja az osztályt cselekvési önállóságától, azaz, valójában, az osztályerők szétforgácsolódásához vezet, mert az avantgarde, különösen pedig a vezetősége, leginkább mögötte kullog a munkásmozgalom akcióinak, és főleg csak rendszerezi azt, amit a mozgalom már kivívott. Amikor pedig „a munkáosztály már bevett egy-egy sáncot, a szóban forgó szervek a végső határig feldolgozzák a terepet, de úgy, hogy a további haladás útjába állítják”, mert a dinamikus változásoknak alávétett realitásban a forradalom „tervezőmérnökei” zavartan ácsorognak, mi több, fékeznek is a magasan lobogó spontán akciót, amely mit sem törődik a „kitervelt” taktikával.

Rosa Luxemburg tulajdonképpen azt a nézetet vallja, hogy a munkáosztály szervezetének „olyan önmagában megálló formának kell lennie, amelybe ő maga viszi be a tudatot”; eszerint a harcnak csak alapelvei vannak, de nincs előre kidolgozott taktikája is, és ezért a párt elméletileg helyes agitációja teljesen elégséges ahhoz, hogy az osztály a maga spontán öntevékenysége útján is felkészüljön forradalmi szerepvállalására. „A tudattalan megelőzi a tudatost — írja Rosa Luxemburg —, mint ahogy az objektív történelmi folyamat logikája előtte jár a benne résztvevők szubjektív logikájának.”

Lenin is hangsúlyozta, hogy a szervezett erők nemritkán lemaradnak a tömegek ösztönös lendülete mögött, de „rendellenes” helyzetnek tekintette az ilyesmit, mert ezek a vezető erők csak akkor válnak vezetettek-ké, amikor „történelmi tudatukat”, „forradalmár tudásukat” már képelenek minden pillanatban az adott helyzethez idomítani, úgyhogy elvesztik a tömegekkel való kapcsolatukat, és „dezorganizálódnak”. Lenin ezért is gúnyolja ki a minden ösztönösre, szabálytalanra rácsodálkozó „élsapatot”, „amely fél, hogy a tudatosság túlszárnyalhatja az ösztönöséget, fél olyan merész 'tervvel' előállni, amely még a másképpen gondolkodóknál is általános elismerést kényszerít ki”.

Nem a tömegek spontán akcióit becsüli le Lenin, sem pedig az ezek révén kifejlődő tudatosságot. Hiszen maga is hangoztatja, hogy „jelentős előrehaladás” tapasztalható, ha összehasonlítjuk az egyfelől a közelmúlt spontán sztrájkmozgalmaiban, másfelől pedig a hajdani, szintén spontán géprombolásban megnyilvánuló tudatosságot. Viszont határozottan vallja, hogy „az „öztönös elem” lényegében nem más, mint az öntudatosság *csíraformája*”, ez tehát még csak a „tudatosságnak az ébre-

dése”, mert a spontán akció elvileg „szűk kerete” az osztálytudat kibontakozásának, mivel „minden ország történelme arról tanúskodik, hogy a munkásosztály kizárólag a maga erejéből csak trade-unionista tudatot képes kifejleszteni”, azaz olyan tudatot, amely még csak a bérharc, a munkaadókkal szemben álló és bizonyos problémák megoldására irányuló szövetkezés szükségességét ismeri fel, de nem egyúttal azt is, hogy a fennálló társadalmi rend megdöntésére, valamint az új társadalom felépítéséért politikai osztályharcot kell vívni, olyan harcot, amely az egész osztálynak — de a többi osztálynak, tehát az egész társadalomnak — nemcsak pillanatnyi, hanem történelmi érdeke is.

Ezért volt Lenin ezen a ponton oly kizárólagos: „*minden* meghódolás a munkásmozgalom ösztönössége előtt, a „tudatos elem” szerepének, a szociáldemokrácia szerepének minden lekcisínylése egyszerűen azt *jelenteli*... *hogy a burzsoá ideológia befolyása a munkásságra erősödik.*” Vajon általános törvényszerűségnek, vagy csupán olyan törvénynek tekintie ezt Lenin, mint amely bizonyos történelmi adottságok között, mondjuk, a tőkés társadalom feltételei között érvényesül? Nagyon tévednek azok, állítja Lenin, akik „*azt képzelik, hogy a tiszta munkásmozgalom önmagától tud kidolgozni és dolgoz ki magának önálló ideológiát, míhelyt a munkások »kiragadják sorsuk intézését a vezetők kezéből.*” Ez mintha válaszolna arra a kérdésre is, amely a mi kongresszus előtti tevékenységünk során merült fel. Általános törvényszerűségnek hangzik.

Lenin válasza azonban nem egyszerűen ellentétes azzal az állásponttal, amelyet Rosa Luxemburg képvisel, ha annak látszik is. Az ő válasza, a probléma dialektikus megközelítése miatt, túlmutat mind Kautsky, mind pedig Rosa Luxemburg tézisének. A tudatformálást (a tudat bevitelét) ugyanis Lenin nem tekinti egyetlen állandó és egyirányú folyamatnak, miszerint adva van a szubjektum, amely állandóan emittál, és adva van az objektum, amely állandóan befogad. Lukács György helyesen értelmezte Lenin álláspontját:

„Mind a régi — Kautsky által is képviselt — felfogás, mely szerint a szervezet a forradalmi tevékenység *feltétele*, mind Rosa Luxemburg felfogása, mely szerint a szervezet a tömegmozgalom *terméke*, egyoldalúnak és dialektikátlannak mutatkozik ebben a perspektívában. A forradalom előkészítésének feladata egyidejűleg és egyazon intenzitással létrehozóvá és létrehozottá is teszi a pártot, a párt feltétele *és* terméke is a forradalmi tömegmozgalomnak. A párt tudatos aktivitása ugyanis a gazdasági fejlődés szükségszerűségének világos felismerésén alapul: szigorúan zárt szervezete állandó és termékeny kölcsönhatásban van a tömegek elemi törekvéseivel és szenvedésteli életével.”

Felhívom a figyelmet a „kölcsönhatás”-ra. Lenin a kommunisták egyik állandó kötelezettségének tartotta, hogy magyarázzák a munkásoknak saját spontán akcióik lényegét, ámde az osztályharc egészének

fényében, s nem utána, hanem menet közben. Ily módon és az elmélet meg a gyakorlat összeházasítása útján, a spontán cselekvésből tudatos osztályharc lesz, amiből aztán újabb spontán akciók születnek, ezeket megint menet közben kell megvilágítani és bekapcsolni a tudatos és szervezett harcba. Mert az elméleti világosság csak akkor ér valamit, ha nem ragad meg az általánosságok fokán, illetve ha mindig valamely konkrét helyzetből fakad és annak értelmét fejezi ki. Ebben rejlett a tömegektől való tanulás jelszavának a lényege. S ez annyit jelentett, hogy minden kommunista kötelezően részt vett legalább egy tömegszervezet munkájában, sőt az avantgarde-párt azért is alakított oly sok és sokféle tömegszervezetet, hogy az élcspart tagjai ott különböző vállalkozásokat kezdeményezzenek. Így történik a *kölcsönhatás*. Ez a módja a munkástömegek tudatformálásának. Nem passzív módon, népműveléssel, hanem magában az osztályharcban. Ily módon, ezzel a kölcsönhatással kerülhető el az avantgarde elszigetelődése, az, hogy hogy ne váljon maroknyi szektává, pretoriánus gárdává, összeesküvő csoporttá — amit még így is annyiszor a szemére vetnek.

Lenin véleménye szerint az ilyen tudatos akciók még a trade-unionista célok elérésében is jobb eredménnyel kecsegtetnek, mint a trade-unionok saját fegyvertárából való spontán akciók, amelyekben — igaz — egykettőre magasba csap a forradalom lángja, de rendszerint éppolyan hamar el is lobban, amikor eléri pillanatnyi célját, vagy pedig váratlanul erős akadályba ütközik. Lenin álláspontjának lényege az osztályharc spontán és tudatos elemei tekintetében tulajdonképpen abban fejeződik ki, hogy világosan felfekteti a szervezeti kérdést mint a tudatosság ismétvét a politikai akciókban. Az avantgarde-szervezet tagjainak, hangoztatta, amellett, hogy az elméletben élen járnak, a forradalom tetőzések megfelelően szilárd szervezetbe kell tömörülniük.

A tudatos és a tudattalan elem viszonyának értelmezése tekintetében ingadozásra, következetlenségre vagy ha nem másra, hát megfogalmazásbeli pontatlanságra volt is, van is példa a legtántoríthatatlanabb és legképzettebb kommunisták között, illetve szervezeteik gyakorlatában, s van rá példa a mi társadalmi gyakorlatunkban is. Ez még egy Gramscival is megtörtént, aki pedig kétségtelenül jeles dialektikus volt, és nem egyszer tanúbizonyságát adta, hogy lenini módon értelmezi a párt szerepét. Egyik cikkében kommunista szervezkedésre hív fel az Olasz Szocialista Párt firenzei kongresszusának előestéjén, s eközben, akárcsak Lenin, szarkasztikus megjegyzéseket tesz erre a „marxista” pártra, amely ki van téve „a tömegek minden nyomásának”, jómaga pedig pusztán „szegény krónikása annak, amit a tömegek spontánul már végrehajtottak”, s ezért ez a párt „nem egyéb, mint a proletársereg impedimentuma”. Nos, ebben a cikkben találkozunk a következő mondattal is: „Ez a magyarázata annak a történelmi paradoxonnak, mely szerint Olaszor-

számban a tömegek ösztönzik és „nevelik” a munkásosztály pártját, nem pedig megfordítva, hogy a párt nevelje a tömegeket.”

Mindenekelőtt nyilvánvaló, hogy a pártnak kell vezetnie a tömegeket, s az is világos, hogy Olaszországban az adott történelmi pillanatban éppen ezt kellett volna hangsúlyozni. De ha valakinek egyszer megvilágosodik, hogy milyen a spontán és a tudatos elem kölcsönhatásának viszonya a mozgalomban, akkor az még a jelentősebbik elemnek is úgy ad hangsúlyt, hogy kizárja a vagy-vagyos merevséget, az éles határvonalat és a mindig csak egy irányba mutató oksági-okozati összefüggést, továbbá úgy, hogy többé ne állítsa szembe egymással a két elemet minden további magyarázat nélkül, ne torpanjon meg a mondat közepén és ne hagyjon kétséget maga után.

Mindezzel korántsem pusztán elméleti okokból hozakodom elő; a mi társadalmi gyakorlatunkban is előfordul, hogy a Kommunista Szövetség szervezete a technobürokrata csoportok hatására az események nyomában kullog, és miközben a valóság sokféle nehézségével küszködik, ki van téve a munkásság nyomásának, amely tőle várja az eligazítást, hogy milyen akciókba fogjon. S ha ez elmarad, a munkásság spontán akciókba kezd, amelyekben aztán elég sok az esetlegesség, a nem megfelelő megoldás. Persze megesik, hogy ezekbe beleszűrődik a kommunista egy hányada is, az, amely nem látja a kiutat. Aztán mindez az első pillanatban gyakran általános rosszallásra talál, és csak utána következik a spontán akció indítékainak, okainak megállapítása, gyakorlati elhárítása, mely okokat egyébként rendszerint sejteni lehet.

S így a Kommunista Szövetség gyakran nem tesz meg mindent arra nézve, hogy ezeket a spontán akciókat valóban felismerje és bekapcsolja a szervezett harcba. Pedig Lukács György joggal figyelmeztet, milyen veszélyek lappanganak a mulasztás mögött: „A szervezetnek eszközként kell beilleszkednie ezeknek a tapasztalatoknak és felismeréseknek, valamint a belőlük származó gyakorlati következtetéseknek az összefüggésébe. Ha ez nem történik meg, akkor nem képes megérteni és ellenőrizni a dolgok fejlődését, s a fejlődés fölbomlasztja a szervezetet.”

Nálunk még nem honosodott meg eléggé az a nézet, hogy a tudatos akciókban spontán elemek jelenlétére van szükség, a spontán akciókban pedig tudatos elemekre; sokan egyiket is, másikat is a maguk „tisztá” formájában képzelik el, a spontaneitás fogalmához pedig hozzáteszik a negatív előjelet. Így van ez, hogy társadalmi gyakorlatunk még nem ismeri el kellőképpen a tudatos és spontán elemek kölcsönhatásának lenini elvét, annak ellenére sem, hogy a Kommunista Szövetség ezzel kapcsolatban mindig is világos és helyes álláspontra helyezkedett. Az öngazgatás elképzelhetetlen a tömegek állandó kezdeményezése nélkül, amely megelőzi és kíséri a munkásosztály szervezett akcióit, és abba torkollik; a spontán kezdeményezések megszűnése gyakorlatilag a tömegek eltávolodását jelentené az olyanfajta öngazgatástól, amely visszautasítja a

spontáneitást. Ezt az állapotot, türelmes munkával, gyökeresen fel kell számolnunk.

Ami a Kommunista Szövetség állásfoglalásának megszilárdítását illeti a tudatos és spontán elemek kölcsönhatásának tekintetében, valóságos fel-frissülést és nagy bátorítást jelentett Edvard Kardelj fejtegetése. A szocialista öngazgatás politikai rendszerének kiépítése kapcsán ugyanis Kardelj elvtárs nemrégiben hangsúlyozta, hogy feltétlenül még pontosabban kell megfogalmaznunk a szubjektív tényező szerepét, és — miután felsorolta a társadalmi-politikai és társadalmi szervezeteket, az állami szerveket, a különféle tudományágakat, szakszolgálatokat és egyebeket — még külön kiemelte: „És végül, de nem utolsósorban a szocialista társadalom szubjektív tényezőin értem továbbá a legszélesebb néptömegek spontán szocialista tudatát, kezdeményezését és akcióját, mint a dolgozók és tapasztalataik elemi társadalmi akaratának kifejeződését.”

A kongresszus előtti tevékenységünk során felmerült kérdésnek azonban még egy olyan dimenziója van, amelyet érdemes némileg megvilágítani. A kérdésfeltevés módjától ugyanis egy olyanfajta felfogásra következtetünk, miszerint a munkás új társadalmi léte egyrészt gépiesen tükröződik majd annak társadalmi tudatában, másrészt pedig — hogy ez a tükröződés a lehetőségek és következmények végső határáig fog terjedni. Reálisan tekintve a dolgokat azonban, nem az a kérdés, hogy a munkás új helyzete „tükröződik-e” a tudatában vagy sem, mert az bizonyos, hogy abban is *megnyilatkozik* majd (de nem egy irányban), hanem a kérdés az, hogy ez a *megnyilatkozás* meddig terjedhet, a tudat milyen szintjéig hatol és mennyire érinti annak jellegét olyan körülmények közepette, amikor a munkás személyében újra egyesül a testi és szellemi munka funkciója. A kérdés azonban nem így, hanem nagyon is világos elvárásokkal merült fel. Mivel az új társadalmi lét „tükröződésére” vonatkozó kérdést így tették fel, vagyis hogy mindjárt a végső konzekvenciákkal hozták összefüggésbe, miközben azt a lehetőséget sem zárták ki, hogy megváltozik a tudat jellege is, arról árulkodik, hogy ez a felfogás a végpontokat közvetítő nélkül, azaz közvetlenül tartja áthidalhatónak. Ez pedig nem más, mint a problémák gépies megközelítése, amely sorainkban gyakran vulgáris marxizmushoz vezet, s egyúttal olyan hajlamokról árulkodik, amely nem éri be azzal a feltételezéssel, hogy a közvetítőszerre esetleg nem lesz szükség.

A határfok végpontjainak gépies megvonása állandóan jelen van a munkásmozgalomban; mi tagadás, valamennyien igen gyakran beleesünk ebbe a hibába. Vajon a kapitalista rendszer bukásának törvényszerűségéből a maga idejében nem azt a következtetést szűrtük-e le, hogy az a munkásosztály külön erőfeszítése nélkül is bekövetkezik, minek folytán opportunistá módon, várakozó állápontra helyezkedtünk; vagy megfordítva, nem jutottunk-e olyan következtetésre, hogy a kapitaliz-

mus bármiféle erélyes támadással megdönthető? Vajon nem a végpontok ilyen gépies összekötése alapján, amely ráadásul még ki is zárta a közvetítés elemét, születtek meg egyéb, a szocializmusba való békés átmenetről, illetve az összeesküvéses „forradalom-csinálásról” szóló végzetes tévhitiek a forradalom előkészítése helyett, ami egy avantgarde szervezet tulajdonképpeni szerepe, amikor — Lukács György kifejezésével élve — a párt közvetít a történelem és a munkásosztály között? Persze az igazi kérdés az, hogyan közvetít. A végpontok gépies összekötésének felfogása azonban mindig és újra megkísérl, hogy tagadja ennek a közvetítésnek még a szükségességét is, anélkül, hogy a végére járna okainak és jellegének.

Vagy — hogy még eklatánsabb példára emlékeztessünk: a harcnak, ma már tudjuk, olyan szerényen eszközeitől, mint amilyenek a proletariátus számára a maga idejében még elérhetetlennek számító általános választójog és az általános sztrájk joga voltak, tehát a munkásosztálynak nemcsak spontán, hanem szervezett akcióitól is nem vártunk-e csodákat, sőt, mi több, azt is, hogy előbb az egyiknek, majd a másiknak a segítségével mintegy magától, gépiesen és alapján megváltozik a munkásosztály helyzete, s ezzel együtt a tudata is, és hogy ily módon megdől a kapitalista világ?

Jól volna most megvilágítani a közvetítés szempontjait is, amelyekről beszélünk; ezzel kapcsolatban a párt elhalásának kérdését, majd a dolgok genesiséből kiindulva, a párt rendszerbeli és rendszeren kívüli alkotórészeinek kérdését — de minderről majd más alkalommal. Egyelőre maradjunk annyiban, hogy az összes fentebb említett esetekben, hol jobban, hol kevésbé, mindig megfigyelhető a problémák gépies megközelítése, amely mögül elődereng a zavartak és kétségbeesettek meg a mindenféle színezetű opportunisták és gyávák fatalizmusa, csalfa reménykedése. S így, a dolgok sokoldalú dialektus megvilágításának elmulasztása mindezekben az esetekben bizonyos vakságot eredményez.

Politikai szempontból tehát a kongresszus előtti tevékenységünk során feltejt kérdés így hangzik: ha a munkásosztály új társadalmi léte, amely azokban az új társadalmi-gazdasági viszonyokban gyökerezik, amelyek fölött — az osztársadalmi újratermelés elsajátításával — az osztály úrrá lett, a munkás tudatában úgy tükröződik, hogy ezzel közvetlenül forradalmi osztálytudatra tett szert, akkor feleslegessé válik az avantgarde szervezet minden további közvetítése az osztály és a történelem között, azaz nincs többé szükség a Kommunista Szövetség vezető szerepére, mert eszerint most már nem kell ezt a tudatot a további szocialista fejlődés érdekében elhíntenie az osztály soraiban.

A mi válaszuk: osztálytudatra minden történelmi feltételek között csak bizonyos közvetítéssel lehet szert tenni. Miközben mellékes, hogy kívülről vagy belülről történik-e a közvetítés; az avantgarde szervezet mindig közvetít, úgy is, mint belső, úgy is, mint külső erő, lévén, hogy

egyidőben része is az osztálynak, de különálló is tőle. Mindennapos empirikus tevékenységük során a munkások (és az osztály is mint egész) magukban az új termelési viszonyokban is szert tehetnek bizonyos tudatra, de csak „empirikus tudatra”. Még ha a társadalmi helyzet gépiesen tükröződnék is a társadalmi tudatban, akkor is ugyanez a helyzet állna elő, de már anélkül az elem nélkül, amely a fejlődés motorja. Ehelyett a meglevő állapotok vagy pedig egy olyan átmeneti időszak konzerválódnak, amelyben még jelen vannak a kapitalista viszonyok elemei.

Nem festenek másként a dolgok tisztán ismeretelméleti szempontból sem. Bár a világ tudományos megismerésének hordozója immár nem a burzsoá értelmiség, hanem mindinkább a munkás, akinek személyében ismét egyesül a testi és a szellemi munka funkciója, a munkások (mint egymástól elszigetelt egyének) a valóság tudományos megismerésében különböző fokozatokig jutnának el, tehát nem juthatnának ugyanarra a „tudományos” felismerésre, nem ismerhetnék meg azt ugyanolyan alaposan, mint azelőtt, hanem csak valamennyien egyformán felvértezzék magukat „osztálytudattal”. Vagyis újból felmerül a kérdés, hogyan szembeállítani, kikristályosítani mindezeket a megismeréseket, hogy azokból osztálytudat legyen (a munka felszabadítását célzó társadalom fejlődéséről vallott felfogásaink értelmében), hogyan lesz az az osztály valamennyi tagjának „tulajdona”, hogyan teszi magát úgy, hogy ez az osztálytudat vezérelje az operatív döntésekben és a társadalom mozgásainak irányításában.

Ha nincs egy olyan szervezet — mindegy, mi lenne a neve annak az asszociációnak —, amelynek keretében ez a funkció, a társadalom legáltalánosabb értelmű, tudatos mederben tartásának funkciója valóra válik, meghezó és újból csak jobb kifejezés híján: az „osztálytudatnak” a dolgozók soraiba való *bevitel*e által, ha tehát senki sem látja el szervezetten ezt a funkciót, akkor — az emberek közötti viszonyok tudatos irányítása helyett — a kommunizmusban is bekövetkénének „a tudat embriónális begubózdása”, ahogy Lenin kifejezte magát.

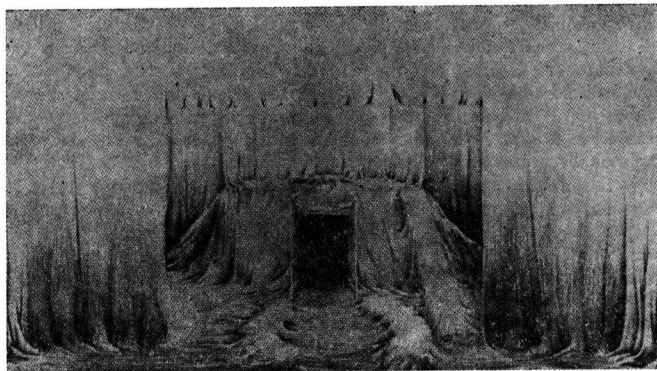
A társadalom legáltalánosabb értelmű vezetésének funkciója most a Kommunista Szövetségé. Ez a szerep nem szűnik meg, és semmivel sem helyettesíthető. Legfeljebb megnyilvánulási formái változnak. S nálunk már változnak is: hiszen Kommunista Szövetségünk nemcsak a munkásosztály élcsapata, hanem mindinkább a dolgozó emberek érdekszervezete is. „Ezek szerint társadalmi-politikai szervezeteink *nem a hatalomért folyó harcot szolgáló választási testületek, nem is kell, hogy azok legyenek*, mint a parlamentáris rendszerben a politikai pártok — írja Edvard Kardelj —, *hanem a dolgozók és a polgárok érdekszerveződéésének sajátos formáiként töltik be szerepüket, és pedig mindenütt, ahol ezek az érdekek az ideológia, a politika, a tudomány és az általános társadalmi érdek és hasonlóké formájában megjelennek.*” Majd kissé alább: „A Kommunista Szövetség, mint a munkásosztály eszmei és politikai élcsapata, kifejezi ezen osztály és minden dolgozó eszmei és politikai érdekeinek sa-

játos komplexumát, így alkotórésze az öngazgatási érdekek demokratikus pluralizmusának, nem pedig ezen érdekek felett vagy kívülük álló politikai erő.”

Nálunk már megszületett e funkció és hordozója további átalakulásának gondolata. Tudjuk, ez azt jelenti, hogy megérték e szükséglet ki-elégítésének objektív feltételei, ámde az, hogy valóra válik-e vagy sem, számos mozzanattól, köztük szubjektív tényezőktől is függ. Ezt azért említjük, mert már Lenin figyelmeztet bennünket rá, hogy „a harc minden új, új veszélyekkel járó és új áldozatokat követelő formája szükségképpen ‚dezorganizáló‘ módon hat a szervezetekre, ha azok nem készültek föl ezekre a harci formákra”.

S ezt nem árt észben tartanunk.

(Befejezése a következő számban)

Eduard D. Kocsergin (Szovejtunio): Rozowsky, Mese a lórlól